

עוד על מעמד האשה עמוס סמואל

בסוף תשובתו על השאלה בדבר מעמד האשה לפי ר"י אברבנאל ('עטורי. כהנים', כסלו התשנ"ט — חוברת 168) כתב הרב שלמה אבינר שליט"א:

"הרי דבר אחד לא נוכל להכחיש לכל הדעות: שיש קדימה לאיש על פני האשה ביחס להצלח נפשות (הוריות פרק ג), כשם שכהן קודם ללוי ולישראל, כלומר שמבחינה הלכתית, קיום האיש עדיף, אף על פי שבעניינים הלכתיים אחרים, יסוד האשה גובר, שהרי היהדות נקבעת על פי האשה ולא על פי האיש".

לדעת הרב אבינר, יש במשנה בהוריות — מעבר להלכה אופרטיבית — גם קביעה מהותית של עדיפות איש על פני אישה.

דומה כי העניין מחייב עיון נוסף, ולשם כך אפרוס את הדברים במלואם:

שנינו בהוריות פרק ג משנה ו:

"כל התדיר מחבירו, קודם את חבירו. וכל המקודש מחבירו, קודם את חבירו. פר המשיח ופר העדה עומדים, פר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו".

במשנה שלאחר מכן, משנה ז שנינו:

"האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה, והאשה קודמת לאיש לְכִסּוּת ולהוציאה מבית השבי. בזמן ששניהם לקלקלה האיש קודם לאשה".

אחריה במשנה ח, שנינו

"כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר.... אימתי? בזמן שכולן שוין, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ — ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ".

בטעם משנה ז, כתב הרמב"ם

"כבר ידעת שהמצוות כולם חייבין בהן הזכרים, והנקבות בקצתן, כמו שנתבאר בקידושין, והוא מקודש ממנה ולפיכך קודם להחיות...."

את הביטוי 'להחיות' הבין הרמב"ם כפי הנראה, כהצלה מסכנת מוות, וכך הבינו גם הפוסקים (ראה בית יוסף יו"ד סימן רנא; ש"ך שם ס"ק יא; רמ"א יו"ד רנב סעיף ח; ט"ז שם ס"ק ו); אם אמנם יש להקדים הצלת חיי איש — הרי מוכח לכאורה שמעמדו של האיש עדיף מהותית על מעמד האשה (לדעת הרמב"ם העדפתו נובעת מיתרון קדושה), כי אם נצא מנקודת הנחה שלדעת חז"ל יש שוויון מהותי בין המינים, הרי גם אם שוויון זה אינו מחייב להשוותם בכל עניין ועניין, לפחות לגבי הצלת עצם החיים אין מקום להקדים הצלת חיי איש על הצלת חיי אישה.

אולם את הביטוי 'להחיות' אפשר לפרש גם אחרת:

הנה בירושלמי בסוף הוריות (מ"ח ע"א) מובא על הנאמר במשנה ז:

"עד כדון בשהיה זה להחיות וזה להחיות, זה לכסות וזה לכסות, הרי שהיה זה להחיות וזה לכסות (מה הדין)? נשמענא מן הדא, ד(א)מר ר' יהושע בן לוי בשם ר' אנטגנס: 'כסות אשת חבר וחיי עם הארץ, כסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ מפני

כבודו של חברי, לא (אמר) אלא כסות אשת חבר בחיי חבר, אבל אם היה זה להחיות וזה לכסות, אותו שלהחיות קודם".

על דברים אלה של הירושלמי כתב ר' משה מרגלית ב'מראה הפנים':
 כסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ. נראה דהאי ש"ס מפרש להחיות היינו לפרנס אותו, ואילו להחיות, לפקח עליו את הגל וכיוצא בזה, היאך שייך לומר כסות אשת חבר קודם לפיקוח נפש?
 יש כאן אפוא פירוש אחר של 'להחיות' — לפרנס, משמעות זו של 'להחיות', דהיינו סיפוק מזון, מצויה בלשון חכמים; למשל על האמור לגבי המיילדות ותחיין את הילדים (שמות א יז) דרשו חכמים: 'שהיו מספקות להם מים ומזון' (סוטה יא ע"ב).

אעפ"י שבעל 'מראה הפנים' כתב כי 'האי ש"ס' דהיינו התלמוד הירושלמי, סבור ש'להחיות' היינו לפרנס, לענ"ד לא מן הנמנע כי גם הכבלי הבין כך: אכן הרמב"ם והפוסקים הבינו את הביטוי 'להחיות' — להציל מסכנת מוות, אך מהכבלי עצמו אין פירוש זה מוכח. (באשר להלכה, יש להעיר כי הרמב"ם לא הביא להלכה ב'משנה תורה' שיש להקדים ולהציל את האיש מסכנת מוות; כמו כן לא שמעתי שיש פוסקים בני זמננו המורים הלכה למעשה לרופאים שומרי תורה, כי בעת פיגוע המוני, ל"ע או במקרה אחר של סכנת נפשות אשר בו קיימת דילמה של קדימויות, שיש להקדים הצלת גברים לפני הצלת נשים).

אם אמנם 'להחיות' במשנה היינו לפרנס, לא זו בלבד שאין ראיה מהמשנה בהוריות לעדיפות של מעמד האיש, אלא, לענ"ד, יש ממנה ראיה לשוויון מהותי. הא כיצד? תחילה נקבע במשנה ו' כי כל המקודש מתבירו קודם את תבירו, ומכח קביעה זו נובע שיפר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו; כמו כן נובע מקביעה זו מה שאמור במשנה ח': 'כהן קודם ללוי, לוי לישראל... שהרי קדושת הכהנים עדיפה על זו של הלויים, וקדושתם של אלה עולה על קדושת כלל הישראלים.

במשנה ז דנה המשנה בקדימויות בין איש ואשה. לגביהם ניתן לפרש כי המשנה יצאה מתוך הנחה שקדושתם שווה ומעמדם המהותי שווה, ולכן לא ניתן להחיל לגביהם את הכלל: 'כל המקודש מתבירו קודם את תבירו'; לכן מצאה המשנה לנחוח לפרט כי תלוי באיזה נושא המדובר: להחיות (=לפרנס) ולהשיב אבידה — האיש קודם, ואילו לכסות ולפדיה מבית השבי — האשה קודמת.

ההבחנה בין אלה שני המקרים היא: במקרה הראשון, קדושת האיש קודמת לקדושת האשה, ובמקרה השני, קדושת האשה קודמת לקדושת האיש. ההבחנה היא: האם מדובר באישה שבי, או באישה שאינה שבי.

ההבחנה היא: האם מדובר באישה שבי, או באישה שאינה שבי.

ההבחנה היא: האם מדובר באישה שבי, או באישה שאינה שבי.

ההבחנה היא: האם מדובר באישה שבי, או באישה שאינה שבי.